రిక్షావాలా

శ్రీదినం పెద్దపండగ. కలిమిగలిగిన మహారాజుల యిళ్లన్నీ కలకలలాడుతున్నవి. పచ్చతోరణాలు, వింత ముగ్గులు, కొత్తగుడ్డలు, పిండివంటలు, మృష్టాన్నభోజనాలు- ఓ! సృష్టి యావత్తూ శోభాయమానంగా వెలిగిపోతోంది.

ఏయింటబట్టినా పండగశోభ అనేకరూపాలతో అవతరించి నృత్యంచేస్తోంది. ఇంట్లోని ఆడా మొగా, పిన్నా పెద్దా కోడికూతవేళలగాయతు క్షణం తీరికలేక అదొక నూతనచైతన్యంతో తిరుగాడుతున్నారు. ఆరోజు చేసుకో వలసిన పిండివంటలు, వంటకాల విషయంలో గతరాత్రినుండీ బయల్దేరిన తర్కాలూ, చర్చలూ అనుకొన్నంత సూక్ష్మంగా తీర్మానాలు కావడంలేదు. ఒకరికి లడ్డూ లిష్టమైతే, మరొకరికి మైసూరుపాకుమీద మనస్సు మళ్లుతోంది. ఒకరికి పెరుగువడ లిష్టమైతే, మరొకరికి మెదువడలు రుచి. ఒకరు పులిహోర ప్రతిపాదిస్తే, మరొకరు దధ్యోదనం ఉపపాదిస్తున్నారు. పెద్దఅల్లుడికి బొబ్బట్లమీద భ్రాంతిఅయితే చిన్నఅల్లుడికి అతిరసాలమీద ఆశ. ఇంత పండగ జరుగుతూంటే ఒక్క పప్పు ఉండక తప్పదుగదా? కనీసం రెండుకూరలు, ఒక వేపుడు, మూడు పచ్చళ్లు, ధప్పళం, కట్టుచారు, పిండివడియాలు, అప్పడాలు, పెరుగు—ఇంతమాత్రమైనా ఉండక

పోతే ఎట్లా? ఇక క్షీరాన్నం లేనిది పండగగడియలు గడిచి బయటపడటం ఎట్లా?

తెల్లవారేసరికి విరగబడిపోతున్నారు జనం—సంచీలు పట్టుకొని మార్కెట్టుమీదికి. తెల్లవారకుండానే పొరుగూళ్ల నుండి పాలు, పెరుగు తెచ్చే అమ్మలక్కల కాళ్ల కడ్డంతగిలి దారిలోనే, బేరమయినా చేయకుండా, ఎగనెత్తుకొనిపో తున్నారు దధిక్షీరాలు. ఆరోజు సర్కారు ఆఫీసులకు, కచ్చేరీలకు, కోర్టులకు శలవు. కాలేజీలకు, పాఠశాలలకు శలవు.

ప్రపంచం యావత్తూ ఇంతటి శోభతో వెలిగిపో తూంటే, ఆ రిక్షావాలా చేసుకొన్న పాపకర్మ మేమిటి? ఏమిటి వాడి అవతారం? ఇక వాడు తలకు నీళ్లుపోసుకొని కొత్తగుడ్డ ధరించేది ఎన్నడు? కప్పరకప్పర చీకటిలో వాడు రిక్షా లాగలేక లాగలేక ఈడ్చుకొంటూ దిక్కులుచూస్తూ వచ్చి బంగాళా-కాంపౌండుగోడమీదినుండి బయటికి వంగిన పచ్చగన్నేరుచెట్టుక్రింద వీధిలో వొరిగిపోతున్నాడు. కొత్త గుడ్డలు ధరించి, బయటతిరిగే ప్రతీసంపన్నగృహస్థుకీ లేచి నిలబడి దొడాలుపెట్టుతున్నాడు. కాని, ఆనాడు వాడెవడి ముఖం చూచి బయలుదేరాడో, ఒక్కరూ చెప్పరు రిక్షా కావాలని.

సూర్యోదయం అయి ఎండెక్కుతోంది. చద్దినీళ్లు తాగే గడియలు. కాని యింటికాడ వాడిభార్య గత రెండు రోజులుగా పనిచెడి లేవడంలేదు.

కడచిన రోజుకూడా వాడికి పాపిష్ఠిరోజే. ఆరోజు పొద్దస్తమానూ వాడు రిక్షా లాగి సాయంకాలానికి సంపాదించుకొన్న ఒక్కరూపాయిడబ్బులలోనూ, తన రిక్షాకు లాంతరుదీపం లేకుండా లాగుతున్నందుకు ఛార్జీ చేస్తానని బెదిరించిన పోలీసుజవానుకు త్రాగుడుక్రింద పన్నెండు అణాలు లంచంబెట్టి, మిగిలిన నాలుగణాలూ రిక్షాఖామందుకు బాడుగ క్రింద జమకట్టి, దణ్ణం పెట్టుకొన్నాడు. ఇక ఆరాత్రి వాడికి గుడిసెలో మడతకుడుములతో కుక్షి నిండి, తెల్లవార్లూ, తనూ తనభార్యా కడుపులో కాళ్లు ముడుచుకొని కాలం గడిపేరు.

కాని, తెల్లవారినా వాడికి మంచిగడియలు వచ్చినట్లు లేదు. చద్దినీళ్లు తాగేవేళకు కడుపులో మంట లేచి నీరసించి, ఆకలి తీర్చుకోను ఇన్ని ఉప్పుశనగలు కొనుక్కోను వాని చేత దమ్మిడీ కనిపించని దుర్దినమయిపోయింది, ఆ మాయదారి పండగదినం. కాయకష్టం చేసి జీవనం గడపుకొనే అతగాడికి 'దేహి' అని చెయ్యిచాపి కానీడబ్బు ముష్టి అడుగుకోను నోరు రావడం లేదు. బొడ్డున ఉన్న పొగాకుకాడ ఒకటి తుంచి, నోట పెట్టుకొని దాని రసంతో తన నీరసం పోగొట్టుకోవడానికి ఉవ్విళ్లూరుతున్నాడు రిక్షావాలా!

ఎండబడి పదిగంటల పొద్దెక్కింది. పదకొండు అయింది. పన్నెండుకూడా అయింది. వొట్టుపెట్టినట్టు ఆరోజు రిక్షావాలాకు బాడుగ దొరికితే వొట్టు! ఎండ ముదిరి చిటచిటలాడుతోంది. మండే శరీరాన్ని గన్నేరుచెట్టునీడకు

రేసి సేదతీర్చుకొంటున్నాడు. వచ్చేపోయే సంపన్నులను
క్షా సామీ' అని అడిగి అడిగి వాడికి ప్రాణం విసిగి
యింది. ప్రాణం శోషిల్లి రిక్షాలోనే వొరిగి కళ్లు మూసు
న్నాడు రిక్షావాలా.

ఎంతకాల మావిధంగా పడిఉండినాడో, కాంపౌండు
డమీదుగా విసరిన పుల్లాకుల విస్తళ్ల దొంతర దభీమని
న రిక్షాసమీపాన్నే కింద సైడుకాలవలో పడేవరకు వానికి
మెలకువ వచ్చి కళ్లు తెరచి చూచేసరికి—ఎక్కడ కనిపెట్టు
ని ఉండినవో నూరు కాకులు వచ్చినట్లు వచ్చి ఆ పుల్లా
ల్ని ముక్కుతో, కాళ్లతో ఈడ్చి చింపి లాగేస్తున్నవి.
కాకులను తరుముతూ నాలుగు పందులు ఆకుల్లో మూతులు
పెట్టి గతకడం మొదలుపెట్టినవి. రెండు కుక్కలు వాయు
వేగంతో వచ్చి పందులపై బడి పుల్లాకు లన్నింటినీ బీభత్సం
చేసి పారేసినవి.

ఆ పుల్లాకుల్లోనుండి కొట్టిన కమ్మని వంటకాల వాస
నకు రిక్షావాలా నోరు ఊటలూరి, కడుపులో ప్రేగులు
గుర్రుమని కొట్టుకోసాగినవి. అది వాని కొక అననుభూత
మైన అనుభవం. ఏనాడూ ఎరగని వాని ఆభిజాత్యం అడ్డు
తగిలి సైడుకాలవల్లో పడిన పుల్లాకులమీద రోతనే పుట్టిం
చింది. అందులోనూ పందులు మూతిబెట్టిన వస్తువు తాను
తాకడం ఎట్లా?

మటమటమంటూ సూర్యరశ్మి వేడెక్కినకొద్దీ వాని శరీరం భుగభుగమని మండిపోతోంది. శోషవల్ల రెండు చెవుల లోనూ హోరుమని శబ్దం బయలుదేరింది. ఆనాడుకూడా సాయంత్రంవరకూ వాడికి చిన్నడబ్బు సంపాదన లేకపోయి నట్టయితే యిక బ్రతకడం ఎట్లా? అతని కేమీ పాలుపో లేదు. తోడి రిక్షావాణ్ణి ఒక్కపావులాడబ్బులు అప్పు అడి గాడు. 'పండగపూట. బదులేమి' టని ఈసడించి ఊరు కున్నాడతగాడు.

ఇంతలో కాంపౌండు గేటు తెరచుకొని ఒక పెద్దమనిషి బయటకు వచ్చి 'రిక్షా' అని పలకరించాడు.

ముఖమంతా కండ్లు చేసుకొని, కొండంత ఆశతో 'సామీ' అని రిక్షావాలా లేచి నిలబడి దణ్ణం పెట్టాడు.

"టౌన్‌లోకి ఏమి తీసుకొంటావు?"

"నీ దయవచ్చినంత ఇవ్వు సామీ!"

"తర్వాత తగువులాడితే నేను ఒప్పుకోను. మూడ ణాలకంటే ఎక్కువ నే నెన్నడూ ఇవ్వలేదు."

"నీచిత్తం" అని అంటూ, మూసిన గూడు ముందుకు విప్పి, తన వాహానం రోడ్డుమీదికి లాగి, దిండుమీది ధూళి దులిపి—"రా, సామీ" అన్నాడు రిక్షావాలా.

చేతిలోని తమలపాకులకు సున్నం రాచి పంటిసందున కొరికి, "గోవింద, గోవింద" అంటూ రిక్షా అధిరోహించాడు ఆ పెద్దమనిషి.

రిక్షావాలా

ఆయ నొక స్థూలకాయుడు; నడిమివయస్సువాడు. ముఖాన ఉన్న గంధం, అక్షతలూ అతను బ్రాహ్మణుడనే తెలియజేస్తున్నవి. కాని కట్టిన దోవతివల్లా, వేసుకొన్న కోటువల్లా అత డొక ప్లీడరో, సర్కారు ఉద్యోగో అని కూడా అనుకోవలసి ఉంటోంది. అతని బరువుకు రిక్షా రవంత జవజవలాడిపోయింది గాని కింది కమానులుమాత్రం విరగ లేదు.

రిక్షాకు దణ్ణం పెట్టి కళ్ల కద్దుకొని, 'పరమాత్మడా' అంటూ కాడి పైకెత్తుకొన్నాడు రిక్షావాలా. ఆ ఊపునకు బ్రాహ్మడి కడుపులోని నీళ్లు కొబ్బరిబొండంలోలా గళగళ కొట్టుకున్నవి.

పాడురోడ్లు! మునిసిపల్ పరిపాలనంతటి అధ్వాన్నపు ప్రభుత్వం మరొకటి ఉండబోదు. అడుగడుక్కీ రోడ్లు చెడి పోయి గుంతలుపడి ఎగుడూ దిగుడూను! ఎన్నెన్ని వేలు వసూలయినా ఈ మాయదారి మునిసిపల్ బడ్జెట్టులో బొక్క పడడమూ, చివరికి రోడ్డు మరమ్మత్తుకి డబ్బు కొరతబడిపోవడ మూను! ఆ పాపిష్టిరోడ్డుమీద పోతుంటే—పాపం, భుక్తా యాసమయినా తీరకుండా బయలుదేరాడేమో—ఆబ్రాహ్మ డికి ప్రాణాంతకంగా ఉన్నది ఆ కుదుపు. రోడ్డుకి తగినట్టుగానే ఉన్నది రిక్షాకూడా. అదొక పాతబొచ్చె. కమానులన్నీ కదిలి పోయి లొటలొటలాడుతూ రవంత వల్లదప్పితే విరుచుకొని కింద పడిపోయేటట్టు ఉన్నది ఆయనఘుటం. కింద దిండుని

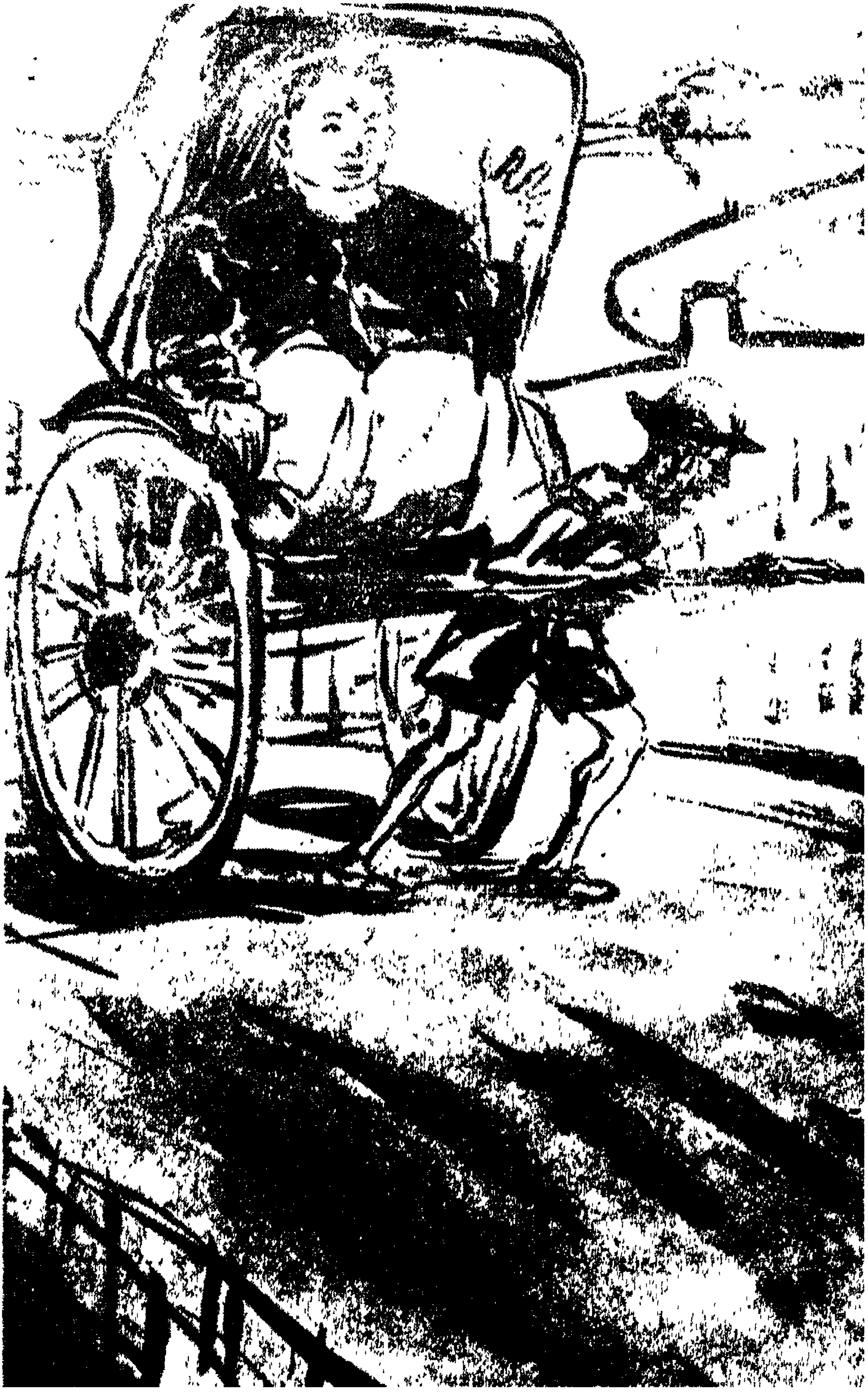

నల్లుతే ఉన్నాయోవేమో, పుటుకు పుటుకుమంటూ మనిషికి స్తిమితం లేకుండాపోతోంది. మట్టమధ్యాహ్నపు ఎండేమో, బ్రాహ్మడికి ముఖంమీదా, మెడకిందా చిరుచెమటపోసి శరీరం పేలినట్టు చిటచిటలాడిపోతోంది. "ఎందు కెక్కితినా ఈ రిక్షా" అని ఆయన దిగులుపడుతూనే ఉన్నాడుగాని, "రిక్షా నిలుపు" అనిమాత్రం ఆయన నోటివెంట రావడం లేదు.

రిక్షావాడిబాధ ఆపరమాత్ముడికే తెలియాలి. లోపలి మనిషిభారం తనకి మించిన భారంలా బరువెక్కిపోయింది. ఆ పాడురోడ్డుమీద ఆ రిక్షా లాగాలంటే అతగాడికి తల ప్రాణం తోకకి వస్తోంది. అందులో రెండు పూటలుగా అన్నరసం లోపలికి పోనటువంటి గడియలేమో, వాడికి అడుగడుక్కీ ఒకగండమైపోయింది. ఎంతెంత దమ్ముపట్టి హుంకరించినా గుండె దడా, ఆయాసమూ, నోరెండిపోవడమూమాత్రమే కాని రవంతకూడా రిక్షా కదులుతున్నట్లు అతగాడికి కనిపించడం లేదు. "రిక్షా లాగలేను సామీ" అని వదలుకొంటే ఆరోజు కా మూడణాలుకూడా దక్కకుండా పోతవేమోనని అతగాడి దిగులు. ఆ మూడణాలూ మూడువందల రూపాయలుగా అతని హృదయంలో వెలిగిపోతున్నవి. అది ఆరణాలు తీసుకోవలసిన ప్రయాణమైనా తాను నోరు విప్పి బేరంచేస్తే అసలుకు మోసం రాగల

దేమో అనే భయంచేత బ్రాహ్మడు మూడణాలంటే తానన్నా 'మాబా' గన్నాడు.

ప్రయాణం కుదుపునకు బ్రాహ్మడి నిండుకడుపు బరువెక్కి డొక్కలో సన్నని నొప్పికూడా బయలుదేరుతోంది. పండగభోజనంలో ఏయే పదార్థాలూ, పిండివంటలూ పడ్డాయో ఆయన నకుటిలో—ఆ ఎండలో, ఆ రిక్షామీద, ఆ రోడ్డుమీద—బ్రాహ్మడికి ఆయాసం, వగర్పుకూడా పుట్టుకొనివచ్చినవి. భోజనానంతరం సేవించిన తాంబూలంవల్ల భుక్తాయాసం రవంత సర్దుకోవలసిందే నిజానికి; కాని ఆ దిక్కుమాలిన ప్రయాణంలో తాంబూలసేవనంకూడా ఆయనకు వెగటుపుట్టి, వికారంవల్ల 'థూ' అని ఉమ్మివేసి ఊరుకున్నాడు. ఆ బాధ పడలేక రిక్షా దిగి యింటికి పోవాలనుకొన్నాడు బ్రాహ్మడు. కాని సగం దూరం వచ్చిన తర్వాత దిగిపోతే పూర్తిగా మూడణాలూ తీసుకోకుండా విడిచిపెట్టుతాడా రిక్షావాడు? ఆరణాలు ఇచ్చుకోవలసిన ప్రయాణం తనకి మూడణాలకే దొరికింది. ఎట్లా పోగొట్టుకోవడం? పోగొట్టుకొని దిగితే, తిరిగి యింటికి పోవడం ఎట్లా? తాను నడిచివెళ్లే స్థితిలో లేడే! మరణవేదనలో ఇస్సురని నిట్టూర్చి, "గోవింద, గోవింద" అని భగవన్నామం స్మరించాడు బ్రాహ్మడు.

"నారాయణమూర్తీ!" అని ఉస్సురంటున్నాడు రిక్షావాలా. 'కరువులో అధికమాసం' అన్నట్టు అక్కడ

ఎత్తయిన బ్రిడ్జి ఒకటి దాపురమైంది. రిక్షావాడు హుం అని హుంకరించి బ్రిడ్జిమీదికి లాగుతూంటే శరీరం యావత్తూ ముచ్చెమటలుపోసి, గొంతులో వేడినిట్టూర్పువల్ల తడి ఎండి పోయి, ఒక్కొక్కతడవ తను ముందుకు లాగే రిక్షా అంత బరువుతోనూ తటాలున వెనక్కికూడా జరిగిపోతోంది. రిక్షా చెయ్యిజారితే ఏం ప్రమాదం సంభవిస్తుందోనని బ్రాహ్మడు భగవంతుడిమీద భారంవేసి, "భద్రం, భద్రం" అని పైనుండి కిందివాడికి హెచ్చరిక చేస్తున్నాడు.

బ్రిడ్జి ఎక్కేసరికి తిరపతికొండ ఎక్కినంతపనిఅయి రిక్షావాడు తలకిందులైపోతున్నాడు. కాని, బ్రాహ్మడు మాత్రం బ్రతుకు జీవుడా అని ఒక్కనిట్టూర్పు విడిచాడు.

కాని, కష్ట సుఖాలు కావడికుండలు. బ్రిడ్జి ఎక్కి దిగుడులో కిందికి తిరిగేవరకు కొండమీదినుండి దొర్లించిన పుచ్చకాయలా జర్రున జారిపోతోంది రిక్షా. ఈసారి రిక్షా బలవంతాన లాగవలసిన ప్రమేయం వాడికి లేకపోయినప్పటికీ ఆ దూకుడులో రిక్షాతో సమానంగా పరుగుపెట్టవలసి వచ్చింది రిక్షావాడికి. రిక్షాదూకుడుకు ఆ గులకరాతిరోడ్డు మీద బ్రాహ్మడిశరీరం హూనంఅయిపోయినట్టయి, కడుపులో వెర్రిబాధ బయల్దేరి, రిక్షా పూర్తిగా కిందికి దిగే పర్యంతమయినా ఆబాధకి తట్టుకోలేక—

"ఇస్సు, అబ్బా! నిలపరా నీయమ్మకడుపుకాలా!" అని బ్రాహ్మడు వెర్రికేకపెట్టాడు.

ఆ కేకతో బేజారెత్తి బలవంతాన రిక్షా రోడ్డుపక్కకి లాగి నెమ్మదిగా కిందికి దింపేడు రిక్షావాలా.

ఆ బ్రాహ్మడికి అదేమిబాధో పాపం, రిక్షాలోనుండి కిందికి దిగడానికయినా సందులేకుండా రిక్షాలో కూర్చునే బయట రోడ్డుమీదికి ఓక్క ఓక్కమని డోక్కుంటుంటే, కడుపులోని హోళిగ ముక్కలు, ఆవడలు, క్షీరాన్నం, కూరముక్కలు, సాఫు సీదా కడిగివేసినట్లు బొళబొళమంటూ బయటపడిపోయి ఆ బ్రాహ్మడికి ప్రాణం కడంటిపోయింది.

ఆ ప్రయాణపు దెబ్బకి మలమలమాడే రిక్షావాలాకి కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కలచినట్టయి వికారంపుట్టి, వాళ్లు తిరిగి పక్కనే రోడ్డుమీద కూర్చుని కక్కుకుంటూంటే—

దోవన బోయే ఒక మోటారు అక్కడ నిలిచి— "అయ్యో, పెద్దమనిషి కెంత ఆపదవచ్చిం"దంటూ బ్రాహ్మణ్ణి ఎక్కించుకొని యింటిదగ్గర దిగబెట్టింది.